

Vranješ, Nikola. 2025.

*Onkraj izazova. Pastoral
u znanstveno-tehnološkom ozračju*

Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
i Kršćanska sadašnjost, 191 str.

Josip Šimunović

Knjiga prof. dr. sc. Nikole Vranješa naslovljena *Onkraj izazova. Pastoral u znanstveno-tehnološkom ozračju*, osim sadržaja, skraćenica, uvoda, zaključka na hrvatskom i engleskom jeziku, popisa literature i kazala imena, sadrži tri poglavlja. Prvo poglavlje naslovljeno je „Vjera i znanstveno-tehnološki elementi u odnosu na praksu života“ (19-58), drugo poglavlje nosi naslov „Neki elementi znanstveno-tehnološke stvarnosti u pogledu obogaćenja prakse vjere“ (61-120) dok je naslov trećeg poglavlja „Neki izričaji drukčijeg odnosa prakse vjere i znanstveno-tehnološke stvarnosti (123-168). Već samim letimičnim pogledom na naslove poglavlja knjige, a onda i na podnaslove u samim poglavljima, čitatelj ili čitateljica može vrlo lako dobiti usmjerenja o čemu će biti govora u svakom od tih poglavlja. Poglavlja nas postupno vode kroz znanstveno-tehnološku stvarnost suvremenoga doba koje se promatra u svjetlu prakse vjere Isusovih učenica i učenika u 21. stoljeću.

U „Uvodu“ knjige, autor prof. dr. sc. Nikola Vranješ uvodi nas u dinamiku napisanoga u samoj knjizi. Pošavši od raznih kompleksnih i nepredvidivih društveno-kulturnih procesa u kojima živimo svoju svakodnevnicu, autor ističe izuzetnu i nepreglednu kompleksnost „utjecaja znanstveno-tehnoloških čimbenika na sve aspekte života suvremenog čovjeka, pa tako i na onaj religijski“ (11). Naznačenu kompleksnost autor označuje pojmom *izazovi*. Izazovi mogu biti neki problemi, zadaće, poteškoće, no izazovi ne trebaju biti gledani i doživljeni samo kao nešto negativno, nego oni mogu biti poticajni i pozitivni. Upravo u takvu svjetlu prof. dr. sc. Nikola Vranješ promatra, razlučuje i daje određena usmjerenja za pastoralno djelovanje Crkve i praksu vjere Isusovih učenica i učenika. U ozračju odnosa današnje znanstveno-tehnološke paradigme i katoličke vjerske prakse teološko-pastoralno ili teološko-praktično istraživanje predstavljeno u knjizi poduzelo se „u specifičnom smislu izdvajanja i obrade poje-

dinih tema koje iz područja znanstveno-tehnološke paradigme predstavljaju izazove za pastoralnu teologiju i pastoralnu praksu. No, neodvojivo i svakako više od toga, naznačeno se istraživanje vodi namjerom da se od prepoznavanja nekih točaka razilaženja i izazova prijede na uvidanje poticaja koje različite razine bavljenja znanostu i tehnologijom pružaju teologiji i pastoralu za njihovo trajno unapređenje i osuvremenjivanje“ (12). Sâm autor ističe: „Sažeto bi se moglo reći da se glavna nakana ovoga djela ogleda u nastojanju prepoznavanja i prikazivanja pozitivnih elemenata kojima bavljenje znanostu i tehnologijom može obogatiti življenje vjere, ali i ukupnu pastoralnu praksu. Naime, upravo je to ono što je između ostalih elemenata – u prvom redu teoloških – nužno kako bi se tu praksu unapređivalo i činilo aktualnom u suvremenom kontekstu te kako bi joj se olakšao jasniji put prema budućnosti“ (15). Također priznaje, a priznanje pridonosi dodatnoj vrijednosti knjige, da „valja uvijek držati na umu ograničenost dometa ovakvog djela, koje je u mnogim aspektima razlučivanja tematike više uvod u temu, nego pokušaj detaljnog i minucioznog razlučivanja. No, i kao takvo može poslužiti za znanstveno teološko-pastoralno sazrijevanje kao i za praktično-operativno sazrijevanje u pogledu uvijek zdravijeg i cjelovitijeg življenja vjere, što neizostavno uključuje i dijalog sa svijetom znanosti i tehnologije kao i s drugim važnim aspektima i dometima suvremene kulture i civilizacije“ (15).

Uz ovih nekoliko istaknutih činjenica iz „Uvoda“ knjige, želimo predstaviti svako pojedino poglavlje knjige *Onkraj izazova. Pastoral u znanstveno-tehnološkom ozračju*.

U prvom poglavlju naslovljenom „Vjera i znanstveno-tehnološki elementi u odnosu na praksu života“ tematizira se to da „od poticaja koji iz područja znanstveno-tehnološke stvarnosti mogu pozitivno utjecati na stalno osuvremenjivanje i sazrijevanje cjelokupnog ljudskog života, a onda razumljivo i vjerske sastavnice života osoba koje se smatraju vjericima“ (19). Već je i Drugi vatikanski koncil naznačio „vrijednost odgovornog vrjednovanja doprinosa znanosti i tehnike u ukupnom ljudskom životu, pa i u njegovoj vjerskoj sastavnici. Pritom se ne bi trebalo ispustiti iz vida činjenicu da se uz kulturno-znanstvene ističu i tipično pastoralne namjere takva vrjednovanja. Takve se namjere u spektru njihova evangelizacijskog i pastoralnog značenja protežu od onih tipično evangelizacijskog karaktera do onih tipično pastoralno-katehetskog karaktera. Upravo ta činjenica iznova jasno otkriva važnost pozitivnog vrjednovanja poticaja i nadahnuća iz znanstveno-tehnološkog miljea za praksu vjere, ali i za samu pastoralnu aktivnost“ (21).

Vjera, znanost i tehnologija snažno utječu na ljudski život. Zato što utječu na ljudski život, te bi stvarnosti trebale biti povezane u jednom realnom, objektivnom i pozornom dijalogu.

Prvo poglavlje tako uvodi i vodi u promatranje vjere i vjerske prakse obilježene stvarnostima znanstveno-tehnološkog vremena današnjice. Vrijeme je *kairós* u kojem se ostvaruje vjera i vjerska praksa. Crkva treba biti svjesna vremena u kojem živi i djeluje, kao i znanstveno-tehnoloških obilježnosti koje imaju određene utjecaje i na formiranje vjere i vjerske prakse. Prof. dr. sc. Nikola Vranješ u tom poglavlju promišlja o vjeri i praksi života. Vjera se može promatrati i promišljati pomoću više aspekata. U tom dijelu knjige „ona se sagledava ponajprije u pogledu svoje praktične određenosti s ciljem ukazivanja na značenje koje ima za pastoralnu stvarnost Crkve kao zajednice, ali i za praktičnu stvarnost življenja pojedinih vjernika. Iz tog kuta sagledava se njezina povezanost s odrednicama znanosti i tehnologije u suvremenom svijetu i njihov međusoban utjecaj u odnosu na praksu“ (24). Vjera nije samo spoznajna „ili pak isključivo duhovna odrednica života nego ona uvijek treba uključivati konkretno praktično zalaganje“ (25).

Znanost u praksi života je sljedeća tema koja se ukratko predstavlja u prvom poglavlju knjige. Znanost se ovdje „primarno promatra pod vidom utjecaja na konkretnu praksu ljudskog življenja; preciznije, na konkretnu praksu vjerničkog življenja, ali i na brojne dinamizme pastoralne prakse crkvene zajednice. Znanost se, stoga, kao kompleksna tema ne obrađuje naširoko, već u okvirima potreba naznačenog razlučivanja. Važno je, polazeći odatle, ponajprije uočiti poveznice znanosti s praksom života čovjeka koji je kao takav jedan od osnovnih čimbenika i prakse vjere“ (28).

Knjiga prof. dr. sc. Nikole Vranješa promišlja o pastoralu u znanstveno-tehnološkom ozračju, pa se zato i u knjizi govori i o tehnici i tehnologiji. Tehnologija se također kao i znanost „sagledava kao sveprožimajući element današnje civilizacije koji u osnovi utječe na gotovo sve aspekte ljudskog postojanja. Ona se prepoznaje kao stvarnost na koju nužno moraju računati svi ljudi u nekoj mjeri, ili barem u određenom intenzitetu. Sličan utjecaj, kao što je istaknuto, ima i znanost s kojom je tehnologija bitno povezana“ (34). U slijedu misli objašnjavaju se pojmovi *tehnika* i *tehnologija*. Uočavaju se poticaji znanosti i tehnologije i za područje življene vjere pomoću realističnog razlučivanja.

„Povezivati znanost i tehnologije s govorom o vjeri uvijek je zahtjevna i kompleksna zadaća“ (47). O tome je riječ u podtemi poglavlja naslov-

ljenog „Teološko-pastoralna razložnost težnje prema objedinjavajućem pristupu stvarnosti“.

Poglavlje zaokružuje govor o realistično pozitivnom pristupu različitim aspektima znanstveno-tehnološke stvarnosti u praksi vjere, koji je nezamisliv bez razvitka drukčijeg mentaliteta i kod pojedinih vjernika i unutar samih kršćanskih zajednica. „Taj mentalitet, kao i stil odnosa svakako bi trebali biti obilježeni snažnom dijaloškom oznakom, a ona bi trebala predstavljati odraz ukupnog dijaloga vjere i znanosti, tj. teologije i drugih znanosti. Taj bi pak dijalog trebalo sagledavati u sklopu ukupnog poziva Crkve da kroz dijalog sa svima, pa i unutar nje same, bude znak drukčije stvarnosti u životima pojedinaca i zajednica (usp. GS 92)“ (53).

„Neki elementi znanstveno-tehnološke stvarnosti u pogledu obogaćenja prakse vjere“ naslov je drugog poglavlja. Uvod u drugo poglavlje donosi nekoliko poticajnih pitanja u kojima se može otkriti autorova izravna nakana pisanja knjige. Autor tako primjećuje i postavlja pitanja: „Prikladno povezivanje elemenata znanstveno-tehnološke stvarnosti s elementima prakse vjere podrazumijeva odgovore na više ključnih pitanja s obzirom na mogućnosti, načine i značenje takvih pothvata. Među prvima svakako se izdvaja pitanje što zapravo za ukupnu praksu vjere i pastoralnu praksu konkretno znači znanstveno-tehnološki pristup stvarnosti, što znače znanstveni podatci, činjenice itd.? Nije li to odveć prezahtjevno ako se od samih vjernika, ali i od svećenika i drugih pastoralnih djelatnika, traži uvažavanje dosega znanosti? Što takvo uvažavanje konkretno podrazumijeva? Što to sve znači npr. za katehetsko poučavanje, za homiletsko služenje svećenika, za razvijanje novih modela pastoralnog djelovanja i slično? Odgovori na takva pitanja svakako su zahtjevni, ali prevažni da bi ih se zaobišlo“ (61). Zato je i cilj drugoga poglavlja knjige „ukazati na neke dimenzije tih odgovora u odnosu na pojedine izdvojene teme. To se poduzima s namjerom obogaćenja prakse vjere i to primarno pod vidom nadahnuća i poticaja koje ona može pronaći u mogućim poveznicama s elementima znanstveno-tehnološke stvarnosti“ (61).

Autor je izdvojio „neka područja i neke elemente znanstvene i tehnološke stvarnosti u pogledu kojih se teološko-praktično istraživanje danas treba osobito zauzeti u smislu prepoznavanja njihova doprinosa mogućem unaprjedenju vjerske prakse“ (63), premda priznaje da je to izdvajanje prilično zahtjevan pothvat. Stoga je izbor suzio na ona koja se vide izazovnijima u ovom vremenu s obzirom na cilj nastanka same knjige. Prvo područje koje autor predstavlja u drugom poglavlju knjige jest područje znanstvenog elementa „evolutivnog shvaćanja života, svijeta i čovje-

ka i njegovo značenje za neke segmente spoznaje vjere i vjerske prakse“ (63). U ovom kratkom prikazu knjige nije nam nakana detaljnije prikazati spomenuto izabrano područje, kao ni druga područja autorova promišljanja, nego samo ukazati na njihovu važnost u cjelokupnom životu i djelovanju ljudi, pa tako i vjernika i same Crkve. Samim čitanjem knjige čitateljice i čitatelji mogu sebe osobno staviti u suodnos s pročitanim te tako otkriti vlastito djelovanje i življenje u istaknutim područjima, npr. vlastiti odnos prema kulturi, virtualnoj stvarnosti, društvenim mrežama i slično.

Nakon razmišljanja o znanstvenom elementu evolutivnog shvaćanja života, svijeta i čovjeka i njegovu značenju za neke segmente spoznaje vjere i vjerske prakse, autor ulazi u domenu odnosa vjere i kulture. „Iako je kultura u bitnome odrednica mentaliteta osobe i zajednice, ipak se za malo koju drugu ljudsku stvarnost može ustvrditi da ima tako cjelovite i sveobuhvatne odjeke na cjelokupan ljudski život kao što ih ima kultura“ (86).

Svi se možemo složiti da „jedan od tehnoloških izričaja koji već duže vrijeme, a osobito u posljednjim dvama desetljećima, snažno utječe na život i praksu konkretnog života je virtualna kultura, nastala u okvirima digitalnog doba, koje je već odavno proželo ljudsko društvo kao takvo“ (92). Zato autor ne zaboravlja izazove i poticaje virtualne kulture kao i kršćansku nazočnost u virtualnom svijetu današnjice. Govor o virtualnoj kulturi nezamisliv je bez govora i osvrta na društvene mreže. Društvene mreže predstavljaju se „kao svojevrsni najdohvatljiviji produkt suvremene tehnološko-virtualne stvarnosti koji utječe na svakodnevni život velikog dijela ljudi. One su svakako dio snažne hibridizacije različitih izričaja digitalne kulture i virtualnih mogućnosti komunikacije i interakcije“ (102). Društvene mreže imaju svoje pozitivne i negativne strane. U svjesnosti izrečenoga ne može se oteći dojmu da su društvene mreže važne i u evangelizacijskom, teološko-pastoralnom i katehetskom pogledu.

U prikazanim elementima znanstveno-tehnološke stvarnosti autor promišlja i o mjestu pastoralne ili praktične teologije jer „poticaji znanstveno-tehnološke stvarnosti razvitku teoloških spoznaja i istraživanja nužno uključuju odjeke i u pastoralnoj ili praktičnoj teologiji kao znanstvenoj teološkoj disciplini. Iako uvijek treba voditi računa o razlici objekta i metode, a to znači i spoznajnih razina i epistemoloških oznaka pristupa između prirodnih i drugih znanosti i teologije, to ne znači da nema dodirnih točaka i mogućnosti suradnje, nego štoviše one su vrlo brojne“ (107).

Treće poglavlje knjige naslovljeno je „Neki izričaji drukčijeg odnosa prakse vjere i znanstveno-tehnološke stvarnosti“. Iako je treće poglavlje

slično drugom i na njega je bitno oslonjeno, ipak je to poglavlje „malo posebnije, a moglo bi se reći u nekom pogledu i malo konkretnije. Dok je naglasak drugog poglavlja određen nakanom teološko-pastoralne obrade nekih važnih poticaja znanstveno-tehnološkog miljea u pogledu obogaćenja prakse vjere, treće je poglavlje vođeno primarnom nakanom razrade drukčijeg odnosa prakse vjere i izdvojenih elemenata znanstveno-tehnološke stvarnosti. Tiče se to nekih tema i nekih područja djelovanja u kojima se, osobito imajući pred očima aktualnu pastoralnu praksu, prepoznaje snažna potreba produbljivanja odnosa s uvidima i elementima znanstveno-tehnološke zajednice. Naglasak je upravo na produbljivanju naznačenog odnosa i njegovu drukčijem pozicioniranju u pogledu naznačenih tema. U tom je smislu osobito naglašeno ono što vjera i život nošen njome mogu ponuditi i na što u tome pogledu mogu pozvati cjelokupne društvene zajednice, a s time i njihove znanstveno-tehnološke sastavnice“ (70). Tako autor u tom poglavlju u kontekstu izrečenih misli razmišlja o putu obogaćenja i pročišćenja vjerskog života, o pučkoj pobožnosti, razumijevanju krize i patnje, fanatizmu i fundamentalizmu, ekološkoj suradnji te duhovnosti i kulturi nedjelje. „Zaključak“ je svojevrsan koristan sažetak svega izrečenoga i promišljanoga na stranicama knjige.

Svjestan današnjeg vremena, suvremenoga društva i djelovanja Crkve prof. dr. sc. Nikola Vranješ obradio je vrlo važne i aktualne teme u svojoj knjizi. O obrađenim temama, ali i o onima koje nisu obrađene u knjizi, a mogle su također biti obrađene, bit će, vjerujemo, govora i promišljanja i nakon objavljivanja knjige. Razlog je vrlo jednostavan. Sadržaj je naša svakodnevica i pred tom svakodnevicom ne bismo smjeli zatvarati oči, pokrivati uši i ušutkati usta! U Crkvi je nužno potreban dijalog sa znanostu i tehnologijom, ali i znanstveno-tehnološki svijet ne bi trebao ignorirati ili odbaciti razmišljanja Crkve.

Knjiga *Onkraj izazova. Pastoral u znanstveno-tehnološkom ozračju* predstavlja autorov svojevrsan izlazak iz tzv. *comfort zone*. Knjiga nije posve tipična za područje pastoralne teologije, no itekako osvještuje da pastoralna ili praktična teologija, kao i sama teologija, imaju što reći u dijalogu sa znanstveno-tehnološkom stvarnošću našega doba te da bi se i njih trebalo doživljavati i prihvaćati kao ravnopravne sugovornike u spomenutom dijalogu.

Iako se mogu čuti stavovi i razmišljanja da teologija, a onda i unutar teologije pastoralna ili praktična teologija, nemaju što reći o znanstveno-tehnološkoj stvarnosti našega doba, da nisu dovoljno znanstvene ili kom-

petentne, na stranicama knjige *Onkraj izazova. Pastoral u znanstveno-tehnološkom ozračju* možemo naći utemeljenu potvrdu da je teologija kao znanost, a onda i njezine grane, otvorena širini pogleda i djelovanja u kojima ima mjesta za kreativan znanstveni dijalog sa znanošću i tehnologijom.

Napredak znanosti i tehnologije je neupitan. Tomu svjedočimo svakoga dana. No isto tako, trebalo bi biti neupitno teološko, pa onda i pastoralno-teološko, promišljanje i razlučivanje rezultata znanosti i tehnologije kako bi se iz njih moglo uzeti ono najbolje za čovjeka, a da čovjek ostane čovjek – slika Božja, bez obzira što mu se pružaju određene mogućnosti u kreiranju vlastita postojanja u prostoru i vremenu.

U knjizi *Onkraj izazova. Pastoral u znanstveno-tehnološkom ozračju* osjeća se objedinjujući pristup suvremenoj tehnološkoj stvarnosti. Taj pristup u sebi nosi konstruktivan i pozitivan odnos znanosti, tehnologije i teologije koji nema samo teološko-spoznajnu nego izrazito praktičnu, tj. pastoralnu važnost! Zato će ova će knjiga biti temeljna u daljnjim istraživanjima tema koje se u njoj ukratko predstavljaju i razrađuju.

Tema koja nije izravno istaknuta, a proteže se kroz čitavu knjigu jest otvorenost i spremnost pastoralnih djelatnika, svećenika, redovnika, redovnica, vjeroučitelja i kateheta na cjeloživotno obrazovanje! Čitanjem knjige, možemo osjetiti da se ta tema nameće kao vrlo važnom i potrebnom u suvremenom društvu, ali i u životu i djelovanju Crkve na svim njezinim razinama. Izrečeno također povlači sa sobom mijenjanje *forme mentis* ne samo kod Isusovih učenica i učenika nego i kod ljudi koji nisu članovi Kristove Crkve. Ta bi se promjena očitovala u snažnijem prihvatanju teologije, teoloških grana kao i samih teologa te rezultata njihovih istraživanja i promišljanja koji su važni za crkveni i vjerski život, kao i za život općenito.

Mnogobrojni su adresati knjige. Knjiga može obogatiti studentice i studente teoloških učilišta, svećenike, redovnike, redovnice i vjernike laike bilo da se u svom profesionalnom poslu bave ili ne bave temama obradenima u knjizi. Također možemo istaknuti da su adresati knjige osobe svih profesija i djelatnosti bez obzira jesu li ili nisu članovi Kristove Crkve. To se usuđujemo izreći upravo iz činjenice da vjera, znanost i tehnologija obilježavaju i oblikuju ljudski život, kako onih koji vjeruju tako i onih koji ne vjeruju!

Na kraju ovoga prikaza želimo čestitati autoru na uloženom trudu, na odvažnosti da progovori o temama vrlo važnim za cjelokupan život čovjeka 21. stoljeća, s nadom da će i dalje nastaviti produbljivati misli iznesene u ovoj knjizi.